

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
معاونت ترویج

دستورالعمل‌های مدیریت پیشرفته تولیدمثل گوسفند و بز
دستورالعمل ششم

مدیریت نرهای مولد

نمره بدنی نرها در زمان جفت‌دهی باید بالاتر
از ماده‌ها باشد و بهترین نمره در زمان شروع
جفت‌دهی ۳/۵ می باشد.

معاونت ترویج
مؤسسه تحقیقات علوم دامی کشور
۱۳۹۵

الحمد لله

وزارت جهاد کشاورزی
سازمان تحقیقات، آموزش و ترویج کشاورزی
معاونت ترویج

دستورالعمل‌های مدیریت پیشرفته تولیدمثل گوسفند و بز
دستورالعمل ششم

مدیریت نرهای مولد

نشر آموزش کشاورزی

عنوان	: مدیریت نرهای مولد
نویسنده	: حسن صادقی پناه
ویراستار ترویجی	: علیرضا سید اسحق
مدیر داخلی	: شیوا پارسانیک
تهیه شده در	: مؤسسه تحقیقات علوم دامی کشور - دفتر شبکه ملی تلویزیونی کشاورزی و مدیریت دانش
ناشر	: نشر آموزش کشاورزی
شمارگان	: ۱۵۰۰ جلد
نوبت چاپ	: اول / ۱۳۹۵
قیمت	: رایگان
مسئولیت صحت مطالب با نویسنده است.	

شماره ثبت در مرکز اطلاعات و مدارک علمی کشاورزی ۴۹۹۸۹ به تاریخ ۹۵/۵/۱۷ می باشد.

نشانی: تهران، بزرگراه شهید چمران، خیابان یمن، پلاک ۱ و ۲، معاونت ترویج،

صندوق پستی: ۱۱۱۳-۱۹۳۹۵، تلفکس: ۰۲۱-۲۲۴۱۳۹۲۳

مخاطبان:

کارشناسان و مروجان مسئول پهنه

اهداف:

آشنایی با روش‌های مدیریت نرهای مولد

فهرست

عنوان	صفحه
مقدمه	۷
اهمیت فوق العاده نر در بازده تولیدمثل گوسفند و بز	۸
مدیریت تولید مثل نرها	۸
رعایت ترکیب سنی مناسب نرها	۱۱
نسبت جنسی مناسب	۱۲
سیستم جفت دهی مناسب با توجه به هدف	۱۲

مقدمه

یکی از روش‌های افزایش بازدهی تولیدمثل در گوسفند و بز، توجه به قدرت باروری نرهاست. میزان اهمیت این قضیه به حدی است که اگر در بهترین شرایط مدیریتی پیشرفته، ماده‌ها را فحل کرده و تخم‌ریزی را نیز در آنها القاء کنیم ولی حیوان نر، میل جنسی نداشته یا اسپرم با کیفیتی تولید نکند فایده‌ای جز اتلاف هزینه و وقت ندارد. بنابراین باید توجه ویژه‌ای به باروری نرها و مدیریت نرهای مولد داشته باشیم. در این شماره به مطالب مهمی در زمینه، مدیریت نرهای مولد اشاره می‌شود.

اهمیت فوق العاده نر در بازده تولیدمثل گوسفند و بز

متأسفانه در برخی موارد، فصلی بودن تولیدمثل و مدیریت آن فقط در ماده‌ها در نظر گرفته می‌شود، در حالی که هر آبستنی محصول لقاح تخمک ماده و اسپرم نر است. به همین دلیل ۵۰ درصد موفقیت به وجود اسپرم بارور و میل جنسی حیوان نر بستگی دارد (تصویر ۱).

تصویر ۱- گوسفند نر

مدیریت تولید مثل نرها

۱- کاربرد ملاتونین کاشتنی در مدیریت تولیدمثل نرها

هرچند تاثیر فصل بر نرها ممکن است کمتر از ماده‌ها باشد، ولی باید توجه داشت که میل جنسی و کیفیت اسپرم نرها نیز از اواسط زمستان کاهش یافته و تا اواسط بهار در کمترین حد خود قرار می‌گیرد. بنابراین بهتر است برای موفقیت در جفت‌گیری‌های اواسط زمستان و جفت‌دهی بهاره، در هفته اول دی ماه از هورمون ملاتونین کاشتنی در نرها استفاده شود (تصویر ۲).

هورمون ملاتونین معمولاً در زیرپوست گوش کاشته می‌شود و خارج شدن ملاتونین از آن باعث القاء شدن حالت شب‌های بلند برای دام شده، همچنین موجب خارج نشدن

حیوان از فصل تولید مثل و حفظ فعالیت تولید مثلی می‌شود. یک بار کاشت ملاتونین، برای شش ماه کافی است، به دلیل این که کاشت آن در هفته اول دی ماه تا آخر خرداد تاثیر خود را حفظ می‌کند و جفت‌گیری‌های زمستان و بهار را پوشش می‌دهد.

تصویر ۲- کاشت ایمپلنت ملاتونین زیر پوست گوش گوسفند با استفاده از اپلیکاتور مخصوص آن

۲- کنترل نمره وضعیت بدنی و تغذیه تکمیلی نرها

نمره بدنی نرها در زمان جفت‌دهی باید بیشتر از ماده‌ها باشد. بهترین نمره وضعیت بدن نر در زمان شروع جفت‌دهی $3/5$ می‌باشد. بهتر است قبل از جفت‌دهی نرها را به این نمره برسانید.

در خصوص نرها برخلاف ماده‌ها بهتر است این کار با دانه جو یا کنسانتره غنی از دانه غلات انجام شود. همچنین در کنسانتره از ویتامین‌ها به ویژه ویتامین E و مواد معدنی کم نیاز به خصوص «روی» استفاده شود.

در طول دوره جفت‌گیری به تغذیه روزانه نرها علاوه بر خوراک پایه، حداقل ۵۰۰ گرم کنسانتره با شرایط فوق و یا دانه جو اضافه شود.

۳- کنترل سلامت نرها و رعایت قرنطینه

قبل از ورود نرها به هر دوره از برنامه‌های جفت‌دهی، از سلامت آنها به ویژه از نظر بیماری‌هایی مانند بروسلوز (تب مالت) مطمئن شوید. به خصوص در مورد نرهایی که از

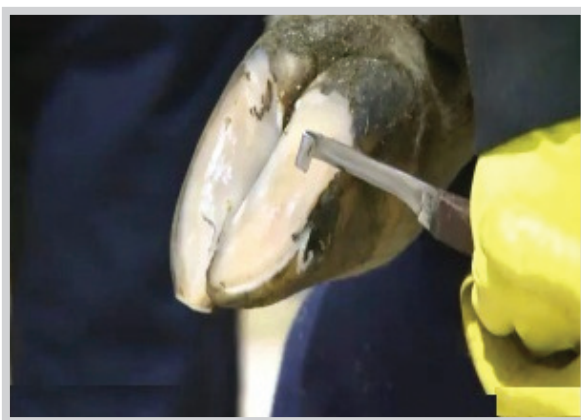
خارج گله خریداری یا معاوضه شده‌اند، حتماً یک ماه قرنطینه و برنامه‌های واکسیناسیون را مطابق با مطالب فصل بهداشت، انجام دهید (تصویر ۳).

تصویر ۳- واکسیناسیون کردن دام‌ها

دست و پای نرهای انتخاب شده باید سالم باشند تا بتوانند پرش کنند. به لنگش و عفونت سُم بسیار توجه کنید. قبل از ورود به گله در صورت نیاز، سُم‌چینی انجام شود (تصویر ۴).

البته در صورت چرا و پیاده‌روی، معمولاً سُم‌ها بلند نبوده ولی باید چک شود. سُم‌چینی بی‌موقع توصیه نمی‌شود، چون ممکن است به بافت زنده سُم آسیب زده و نر را از آمادگی جفت‌گیری خارج کند.

تصویر ۴- سُم‌چینی در گوسفند نر

۴- مدیریت نرهای جوان و نرهای خریداری شده

۱ - نرهای جوان را در اولین تجربه جفت‌دهی به تنهایی در یک گروه از ماده‌ها استفاده نکنید (تصویر ۵). به دلیل اینکه در سال اول باید در کنار نر یا نرهای دیگری که باروری آنها ثابت شده فعالیت نمایند. بدین ترتیب ضمن کسب تجربه چنانچه نر جدید عقیم باشد، باعث می‌شود که باروری گله آسیب نبیند و ماده‌ها فرصت آبستنی از سایر نرها را داشته باشند.

تصویر ۵- وجود نرهای جوان در کنار گوسفند ماده در گله

۲ - برای نرهای جوان و نرهای تازه خریداری شده که دارای شناخت قبلی و سابقه تولیدمثلی هستند، بازرسی سلامت و فعال بودن بیضه (داشتن منی) و نیز آزمایش‌های کمی و کیفی اسپرم قبل از ورود به برنامه جفت‌دهی گله، انجام شود.

رعایت ترکیب سنی مناسب نرها

هر چند در نژادهای گوسفند ایرانی، بره‌های نر از حدود ۸ الی ۹ ماهگی به بلوغ جنسی می‌رسند، اما سن مناسب جفت‌گیری نرها ۲ تا ۶ سالگی و اوج آن ۴ سالگی است. بنابراین ترکیب سنی نرهای مولد را، بسته به اندازه گله، طوری انتخاب کنید که همیشه یک یا چند نر ۴ ساله در اوج فعالیت تولید مثل در گله حضور داشته باشند تا فعالیت بیشتر آنها، در صورت کم کاری نرهای جوان‌تر یا مسن‌تر، جبران کننده باشد.

بهتر است نرها قبل از سن شش سالگی نگهداری نشوند. چنانچه قبل از شش سالگی متوجه لاغری و ضعف حیوان نر شدید اگر مشکل قابل حل نبود (مانند از دست دادن دندان‌ها یا عفونت مزمن فک-اکتینومایسز- که قدرت تغذیه حیوان را کاهش می‌دهند و امثال آنها)، هر چه سریع‌تر از گله حذف و جایگزین شود (تصویر ۶).

تصویر ۶- معاینه دندان گوسفند نر

نسبت جنسی مناسب

نسبت مناسب نر به ماده در گوسفندان دنبه‌دار، در حالت طبیعی ۱ به ۲۵ و در زمان همزمان‌سازی فحلی ۱ به ۵ یا ۶ و در گوسفندان بی‌دنبه و بز، در حالت طبیعی ۱ به ۴۰ یا ۵۰ و در زمان همزمان‌سازی فحلی ۱ به ۱۰ است.

سیستم جفت دهی مناسب با توجه به هدف

اگر کار اصلاح نژادی در گله انجام نمی‌شود و جفت‌گیری کنترل شده، ثبت پدر مهم نیست. در گله تنها از یک نر استفاده نشود، چون در صورت پایین بودن باروری در اثر جفت‌گیری زیاد یا کاهش میل جنسی، نرخ آبستنی گله کم می‌شود (افزایش نرخ قصری). طبق بندهای قبل، تعداد و ترکیب مناسبی از چند نر را بکار ببرید (تصویر ۷).

تصویر ۷- ترکیبی از چند نر در داخل گله

هرچند استفاده از چند نر به دلیل خصوصیت غالبیت‌طلبی و رقابت، مشکلاتی از قبیل جنگ بین نرها و عدم غالب بودن نر بر دیگران و غیره را به وجود می‌آورد، ولی نبود آن باعث ضررهای بیشتر و افزایش نرخ قصری می‌شود. به خصوص زمانی که در یک روز چند ماده با هم فحل می‌شوند، استفاده از چند نر باعث شده که همه آنها آبستن شوند و معمولاً نر غالب به میش‌های مسن‌تر و هم‌نژاد که از قبل با آنها اخت شده می‌پیوندد. در صورت نبودن نرهای دیگر، میش‌های جوان و جدید از جفت‌گیری محروم می‌شوند.

در صورت انجام کار اصلاح نژادی، ثبت پدر، استفاده نکردن از تلقیح مصنوعی، چاره‌ای جز استفاده از یک نر تنها برای هر گروه ۵ الی ۲۵ راسی (بسته به انجام همزمان‌سازی فحلی یا عدم آن) ندارید. در این صورت برای مدتی مشخص (بسته به نظر دامدار و امکانات موجود) جفت‌گیری کنترل شده انجام شود. (برای هر گروه یک نر مشخص) و سپس برای مدت دو هفته هیچ نری در گله نباشد. نرها را خارج و پس از آن گله را یکی کرده، گروه‌ها را تلفیق و برای ادامه، حداقل دو راس از بهترین نرها را وارد گله کنید که در جفت‌گیری پاییزه تا ۲۰ بهمن و در جفت‌گیری بهار به ۱۰ خرداد در گله باقی بمانند تا ماده‌هایی که قصر شده‌اند، بارور شوند.

بدین ترتیب در زمان زایش، بره‌ها یا بزغاله‌های حاصل از جفت‌گیری کنترل شده که پدرشان مشخص است، در یک فاصله زمانی به دنیا می‌آیند. (بسته به مدتی که در زمان جفت‌گیری گروه بندی حفظ شده و جفت‌گیری‌ها کنترل شده باشند) و سپس برای

مدت ۱۰ الی ۱۵ روز زایش‌ها متوقف می‌شود که مربوط به دوره‌ای است که قوچ‌ها از گله خارج شده‌اند و مجدداً زایش‌ها با تراکم کمتر آغاز می‌شوند که از این پس هر بره یا بزغاله که به دنیا بیاید، پدرش مشخص نیست و امکان انجام اصلاح نژادی روی آنها وجود ندارد و باید پروار و حذف شود.

در صورت انجام تلقیح مصنوعی (تصویر ۸)، برای کاهش نرخ قصری اصول بالا را بکار ببرید. یعنی تا دو هفته پس از تلقیح، هیچ نری وارد گله نشود و سپس طبق آنچه در این بند شرح داده شد نرها وارد گله شده تا بره‌ها یا بزغاله‌های حاصل از تلقیح کاملاً مشخص شوند.

تصویر ۸- انجام تلقیح مصنوعی بر روی دام

البته اگر در تلقیح مصنوعی از اسپرم نژاد دیگری استفاده شود که نتایج حاصل از آمیخته شدن بین نژادی از نتایج نژاد خالص، کاملاً مشخص باشند (مثلاً بدون دنبه یا نیم دنبه باشند یا ویژگی و رنگ کاملاً مشخصی داشته باشند)، می‌توان ۲۴ ساعت پس از تلقیح، نرها را وارد گله کرد. چرا که اسپرم تلقیح شده فقط ۲۴ ساعت در دستگاه تناسلی ماده زنده است و پس از آن، ورود نرها مشکلی نیست.

در این حالت در زمان زایش، شناسایی بره‌ها یا بزغاله‌های (با پدر مشخص) از آن‌هایی که با جفت‌گیری طبیعی (پدر نامشخص) به وجود آمده‌اند، فقط بر اساس ویژگی خاص (دنبه یا رنگ یا ویژگی متمایز دیگر) امکان‌پذیر است.

یادداشت

